

www.e-rara.ch

Hieronymi Cardani Mediolanensis Medici De Rervm Varietate Libri XVII

Cardano, Girolamo

Basileae, 1557

Eisenbibliothek Schlatt

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-61112>

Illustrissimi principi tridentino, briscianonique episcopo ac cardinali, praefecto regionis Insubriae Christophoro Madrutio, Hieronymus Cardanus mediolanensis s. p. d.

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI TRIDENTINO, BRISCI-
NONI'VE EPISCOPO AC CARDINALI, PRÆFECTO
REGIONIS INSVBRIÆ CHRISTOPHORO MADRV-
TIO, HIERONYMVS CARDANVS MEDIO-
LANENSIS MEDICVS S. P. D.

VICVNQVE res diuinas atq; huma-
nas diligentius contemplati sunt, opti-
me Princeps, illud præcipuum in diui-
nis admirantur, quòd tam diuersa, atq;
adeò inter se differentia, ab uno indiui-
duo ac simplicissimo principio prodeat:
in humanis, quòd cum tam exiguo cor-
pore, breuiq; uita, ac tam graui materiæ
impedimento, nostra mens ad cœlestia
penetrare potuerit. Quæ quum & ego
mecum ipse reuoluerem, duo illa maxima esse existimaui, ut ab illa sci-
licet inuiolata unitate atq; indiuidua, infinita perpetuò uariaq; ac sin-
gulis temporibus diuersa profluerent: & quòd hæc mortalia, quan-
tum illis liceret, ad diuinitatē contenderent, ac propè accederēt. Duo
igitur cùm sint capita huius admirabilis processus, primùm quòd &
Vniuersi principium est, quo diuina atq; immortalis natura in hæc
mortalia atq; caduca diffunditur: alterum, quo humana mens morta-
lia atq; caduca, studio atq; scientia ad diuinum illud principium con-
trario quasi ordine reuocet: hoc secundum genus, quod solùm no-
strum est, tanti fecerūt maiores nostri, ut Pythagoras è Samo in Ægy-
ptum ut Magos adiret, transferit: deinde in Cretam ac Lacedæmo-
nem: Plato Italiam & Ægyptum ex Athenis adierit. Quod exem-
plum secuti medici, etiam clariores fermè omnes, longinquissimas re-
giones peragrarunt. Tanta enim est sapientiæ dulcedo, tam gloriosa
possessio, tam utilis exercitatio eius, tam diuinus amor fructus illius,
tam secunda quies in eius contemplatione, ut omnes homines hoc na-
turali desiderio teneantur. Quamobrem neq; miror, maiores nostros
scientiarum & disciplinarū inuentores, pro dijs coluisse, quod & be-
neficio humani generis & propria excellentia, dii uiderentur: tamen si
quod alieno dono fruerentur, à dijs multum differrent. Sic Apolli-
nem ob musicæ, Æsculapiū medicinæ, Minoem legum, Mercurium
arithmeticæ, Cererem & Bacchum ob agriculturæ inuentionem pro
dijs habuerunt. Verùm, ut reor, non minor etiam laus eorum est, qui
iam inuenta posteris scribendo tradiderint, quàm ipforum inuento-

EPISTOLA

rum. Vt minus etiam mirū sit, libros præclaros atq; bibliothecas adeo fuisse cordi, atque in honore apud maximos ac præstantissimos reges. Alexander Homeri carmina eo scrinio conclusit, quo Darius unguenta seruare solebat. Ptolemæus Philadelphus bibliothecam sic instruxit, ut undiq; libros maximis pretijs conquireret. Si sumptum in eam quis æstimarit, regni unius pretium facile superabit. DCC M. enim librorum coëgisse dicitur. Videat modò quis quanti emerit singulos & quanti exemplaria persoluerit, dum exscribi iubet. Neque solum amor & honor in artes & libros, sed & in ipsos artifices emanauit. Beroso enim Astrologo quod prædictiones eius ueræ essent, statuem cum lingua aurea, Athenienses in Gymnasio posuerunt. Phalaris quamuis tyrannus, Stesichorum poëtam à quo multis & intolerabilibus iniurijs affectus fuerat, cum captiuum haberet, extremaq; antea supplicia comminatus fuisset, liberum reddidit, muneribusq; illum egregijs profecutus est. Plus sapientiæ soli tribuens, quam potentia, quam iniuriæ, quam iracundiæ, ac etiam exemplo quo se ab alijs securiorem redderet. Pyndaro Lacedæmonij dum Thebas comburerent, pepercerunt. Domui enim inscripserat,

τινδάρου το μυσσωνοῦ τὸν σέγυρ μὴ λείπει.

Neque inclytis uiris soli homines pepercere, sed dñj. Apollo è templo expulit Archilochi interfectorem, dicens: Musarum ministrum interfecisti, exi è templo. Simonidem quoque poëtam seruarunt Castor & Pollux, dum apud Scopam cœnaret: illo enim foras euocato, statim triclinium corruit, obruitq; conuiuas. Infinitum esset, si uellem tot exemplis, quæ mihi occurrunt, insistere. Sed iam non hîc consistit omnino, ut enim summa uidetur esse laus inuentorū atq; scribentium, ita maxima uoluptas discentium. Quod cum præter cætera maximè sapientum exemplo conijcere licet: Thebit Bencorat quadraginta annis in monte habitauit, ut motum octauæ orbis deprehenderet, nec satis affecutus est. Democritus stultitiam simulauit, ut uiscera animalium dissecare acrimari liceret. Dioscorides totam uitam in peregrinatione consumpsit, ut plantas agnosceret. Aristoteles subministrante Alexandro, quadringenties & octuagies mille philippeos aureos impendit, ut animalium historiam cognosceret. Atque utinam, ô magnanime Princeps, tam tibi fortunam illius, dñj dedissent, quam animum & mentem. Neque enim futurum dubito, quin multò maiora tua illa splendida magnificentia in lucem prodirent. Quandoquidem iam tuis auspicijs tam feliciter plantarum historia ædita sit. Et nos nunc labores hos nostros uariæ reconditaq; naturalis non solum, sed & artificiosæ historiæ sub nomine tuo simus ædituri. Sed ad rem redeo, unde spes omnium bonorum atq; eruditorum uirorum in te, desideriumq; augendæ rei literariæ me auocauerat. Plinius ut

Vesuriij

N V N C V P A T O R I A.

Vesuij montis conflagrationem uideret, periculo mortis manifesto se subiecit, & periit etiam. Tanti fecit uel minimam sapientiae partem, uir alioqui felix ac prudens, Imperatoriq; charus, ut non dubitaret mortis periculum adeo praesens, discendi causa subire. Hieronymus uir ille omni laude dignus, in solitudinem se contulit, ut melius uacaret studijs, dentes (ut ferunt) lima cominuit, ut Hebraea ac Chaldaica aptius exprimeret. Pythagoras latuit perpetuo quinquennio silentium retinens. Vnde mos ille taciturnitatis in discipulos eius dimanauit. Nostri quoque temporibus non defuere, qui maiora ob sapientiae studium ausi sint. Cadauera ex sepulchris subripiebant discerebantq; alij colles ac montes assidue lustrabant, discendarum plantarum causa, ut illustrissima uolumina conderent. Ea est enim studiorum sapientiae dulcedo, ea suauitas, ut quum quis eam degustauerit, quasi poculis Circes captus, non possit unquam ab illis in uita discere. In pompa solenni sunt, qui agunt, qui imperant, qui spectant. Nonne omnium felicissimi sunt spectatores ab omni cura & solitudine uacui? Caeteri partim curis, partim etiam laboribus & difficultatibus plurimis impliciti. Itaque uester hoc totum mundi spectaculum, haec pompa, quasi omnium sapientum solum causa facta esse. Si qui beati sunt atque felices, hi reges atque principes sunt, quorum omnia in summo uersantur fastigio. Hi soli imperant omnibus: horum sunt diuitiae, uoluptates, honores, deliciaeque omnes. Et tamen hi si cum sapiente conferantur, minus beati sunt. Quid enim ei uoluptati comparari potest, quam discendo capimus? Quid iucundius, quam scire quid simus, quid fuerimus, quid erimus, atque cum his etiam diuina atque suprema illa post obitum mundi que uicissitudines? Denique praeterita noscere, atque futura? Quam ob causam lanum illum bifrontem antiqui finxerunt, in quo salus Romanae Reipublicae posita erat, nisi ut docerent, scientiam praeteritorum atque futurorum diuinam esse, ac omnium praestantissimam? Aristoteles qui regum causae ac potentiae maximè fauit, quiq; amicitiam & familiaritatem felicissimi ac potentissimi Regis, imò quod maius est, praestantissimi ac generosissimi cōsecutus est, non in regia potestate, non in uirtute etiam, imò neque in factis strenuis summam felicitatem collocauit, sed in sapientia sola. Inquit enim, de dijs loquens: Vita illis perpetuò qualis nobis pauco tempore, optima est. Ipsa uerò cogitatio per se optima est, & eo melior quo excellentiora atque optima cognoscuntur. Itaque contemplatio optimum est eorum quae nobis inlunt, & maximè iucunda. Quin etiam maius hoc testimonium est, quod ad Alexandrum ipsum (ut antea dixi) regem felicissimum scribens; hæc habet: Longè enim pulchrius ac regale magis animo esse

E P I S T O L A

bene constituto, quàm habitū corporis uestibus ornatum pulchris
 intueri. Rerum enim humanarum augustissimum est rectè consulta-
 tione uti. Hoc enim unum est, quo cæteris animalibus præstamus,
 quoque præclarum quiddam ab immortali Deo adepti uideamur. Et-
 enim si oculis cernere iucundum est, animi luminibus cernere longè
 admirabilius est. Ob id inuentis nostris adeò delectamur, ut non se-
 cus ac pro filijs, pro illis mori periclitemur. Rursus & alibi: Vt quis-
 que optimè animo constitutus est, rationemque ducem in uita obser-
 uat, ita Deo charissimus est. Quum enim dii re quæ in nobis optima
 est, & generis eorū societate coniunctissima delectentur, qualis mens
 esse uidetur, par est ut his qui eam ament & colant, (ueluti rem ipsi
 charissimam) beneficia reddant. Nec uerò dubium est, quin hæc ipsa
 insint omnia sapienti. Ergo Deo sapiens charissimus est, idemque bea-
 tissimus esse debet. Quod si forsan famam respicias, non pauciores
 Aristotelis quàm Alexandri meminerunt. Quin etiam unius tantum
 Alexandri res gestæ narrantur sua ætate, ac Darij infamis clades, cum
 æqualium Aristoteli sapientum plurimorum gloria floreat, Speusip-
 pi, Xenocratis, Demosthenis, Æschini. Sed quid etiam de Alexan-
 dro habemus, præter puram ac simplicissimam memoriam nominis
 & gestorū: cum Aristoteles totus uiuat in monumentis? Quid enim
 ex eo perijt, nisi sicubi libri aliqui interierunt? nam sensus & corpus
 quid ad eum pertinebant? Quæ cognoscebat cuncta, quæ ipsum di-
 ligebat, & totum comprehendebat Aristotelem, tota superest, tota su-
 peruiuit, tota nobiscum uersatur. De antiquitate, quis regum Or-
 pheo potest comparari? is ab orbe condito, ut referunt, bis mille ac
 septingentis annis floruit. Et nunc etiam uegeta illius mens in carmi-
 nibus cernitur. Eorum autem regum qui tunc floruerunt, memoria
 perijt. Trismegisthus ille tæruæ maximus, nonne ob sapientiam, non
 autem ob regnum aut sacerdotium, nunc illustris est? Ita licet uidere
 collatis conditionibus, ad nominis perpetuitatem nihil magis pro-
 desse sapientia. Quærimus infelices nos esse, cum id contingat, quod
 auersa mente ab ipsa ueritate, rerumque cognitione, alius alio uoluta-
 tur in errore, lucemque quærimus in tenebris, quietem in bello, securi-
 tatem in periculo, tranquillitatem in tumultu. Vbi nescias quid sit fe-
 licitas, quomodo felix esse possis? Vbi non noris, ubi finis sit nostra-
 rum actionum, quò diriges uitam? Quis nam nauta tam peritus, ut
 si quò tendat, nesciat, nauim quò tendat dirigere possit? Obruunt ac
 sepeliunt cogitationes nostras animi uehementes perturbationes,
 quærimusque unguentum in cæno. Expedit scire finem nostram, ac
 substantiam & originem, quæque conducunt ad benè beateque uiuen-
 dum. Magna ergo atque magnifica inter mortales licet sint opes, ami-
 ci, atque

N V N C V P A T O R I A .

ci, atq; potentia : si tamen ad horum studia, notitiam ac contemplationem referantur, cum breuitatem uitæ nostræ respicimus: cum imbecillitatem uirium, cum morbos, affectus, fortunæ instabilitatem, & quod intolerabilius omnibus est (quod tamen plerunq; euenit) ut inde maximè torqueamur, malaq; proueniāt, unde maiora bona sperabamus, (dico filios, affines, clientes, seruos, & quod maximum est, eos quos beneficijs affecimus) nihil profectò iucundum præter scientiam, nihil beatum præter sapientiam inuenire licebit. Similis autem mihi uidetur cæterorum mortaliū uita atque conditio maritimæ negotiationi: ut qua omnes naues sibi parent, sine quibus ipsa negotiatio exerceri nequit, nemo tamen nauiget: sed in his quæ alterius solum causa inuenta sunt, tanquam ipsa sint uera ac solida bona, diuitijs scilicet, honoribus, amicis, atq; potentia, uelut in fabrica nauis omnes consistant: eaq; solum admirētur. Ita ex negociatoribus orbis, ex tanta pulchritudine lustranda, tantisq; diuinis opibus comparandis facti sumus ipsius nauigij admiratores. Itaque quum hæc mecum reputo, nihil in hac uita sapientiæ fructibus dignius esse existimo, nam & homo à mortalitate ipsa seiungitur, & ex uilissima hac sorde æternam lucem elicit, ac uelut è luto aut topho gemmas. Sed nihil gēmis cum tam claris, cum tam perennibus atque diuinis uisibus commune est: omnia quæ hīc pulchra habentur, gemmæ, aurū, prata, mensæ, ædes, mulieres, lux ipsa, pulchritudinem ex summa illa pulchritudine nanciscuntur, illiusq; solum umbrā referunt. Mortalia hæc, illa immortalia: hæc impura, illa purissima: hæc sordida, illa nitida: hæc fragilia, illa solida: hæc inconstantia & instabilia, illa secura atque quieta. Nihil hīc nostrum est, nihil amas quod odisse non possis: at illa omnia nostra sunt, atque perpetuo amore digna. Esurimus hīc in copia bonorum horum futilium & fictorum. Illa nos saturant, & non satiant: hæc uerò satiant, & non saturant: nemo qui illa degustarit, eis carere potest: hī quia non degustarunt, non amant, nec magnificiunt. Arcana cœli, naturæ secreta atque recondita, diuinas mentes, ordinem hunc uniuersi noscere atque scire, maioris certè est felicitatis atque dulcedinis quàm uel cogitatione ipsa quis assequi possit, aut mortalis sperare. Superos obtestor, non tam Christianum esse, quàm etiam naturali ratione comprobatū, si nihil à morte superesset, nullam deteriorem futuram conditionem humana. Quoniam bona omnia illa corporea, omnes sensuum illecebræ, adeò uang ac mendaces sunt, ut mala bonis iuncta semper appareant. Sed ut singula diligentius prosequamur, nec semper in generalibus perstemus, uideamurq; elegantia orationis, & uerborum ornatu magis uelle fallere, quàm docere, laudare opus quàm illius utilitatem explicare: quid nam euidentius,

E P I S T O L A

quid certius demonstrationibus geometricis? quid subtilius arithmeticiis inuentionibus? quid iucundius musicis rationibus? quid diuinius astronomicis, aut mirabilius? quid commodius architecturae praeceptis? aut quid utilius medicis contemplationibus? quid denique, ne singula persequar, maius magicis naturae arcanis? Haec ego quum mecum reuoluerem, & quanta nobilitas esset in rebus, quanta admiratio in inuentione, quanta utilitas in scribendo, quanta commoditas atque uoluptas legentibus futura esset, intelligerem, immensum opus aggressus sum. Quanta arte, quali ingenio, atque industria, fortunaue, alij iudicabunt: nos certè, laborem sumptumque temporis agnoscimus, atque sentimus. Plura erant, quàm quae uno uolumine comprehendere liceret, & maiora quàm quae mens mea assequi posset. Verùm in hoc, praesens illud numen cui assistimus, nos adiuuit: magnitudinem tractationis, operis diuisione laboremque leniuimus. Nam sublimia illa, atque diuina quaeque, nemo praeter Plotinum attigit, ortumque mortalium rerum omnium ac finem, septem libris de Aeternitatis arcanis, amplexi sumus. Ordinem uerò uniuersi ac singulorum, quae in eo continentur, quatuor libris de Fato. Principia autem rerum naturalium ac artificialium generali historia in XXI. libris de Subtilitate tractauimus. Reliquum igitur erat, ut propriam uniuscuiusque enarrationem subiungerem, quam in decem & septem libros digessi. In quibus id praeter reliqua fuit difficillimum tam uariam historiam aptè in unum connectere. Impar enim fuisset exemplar operi: si quum omnia in uniuerso contineantur, continuata atque indiuisibili serie, ego de illius partibus quasi typum quendam ad illius imaginem fingens, tanquam fasciculum ex pluribus quae una non cohaerent, colligerem. Porro in singulis, & uera tantum narrare, & noua inuenire, maioris cuiusdam (ut dixi) sapientiae erat quàm nostra. Et maximè ut laus quae tot antiquis pro singulis inuentis debebatur, mihi uni quòd multa in singulis inuenissem, cederet. Quamobrem cum impudens sit iactantia, & insolens uana gloriatio, stultaque suarum rerum ostentatio, inuisum preconium, nobis tamen hìc licet tanquam de alienis uerba facere. Quod mentem nostram altius descendisse docuerimus. Esseque hanc tantam rerum cognitionem maioris cuiusdam prouidentiae, ac melioris naturae, quàm huius mortalis conditionis. Itaque ut ambitiosi est, sibi in suis placere inuentis, inanis uerò etiam gloriari: ita timidi non audere quae acceperis, laudare: cum maxima laus sit, cuiusque operis prodesse pluribus, & agnoscere proprium autorem. Praesertim quum ille immortalis fuerit, benignusque demonstrator incognitarum rerum. Etenim si in domo tua latitans, aliquid pulchrum inueneris, laetaris: quòd si etiam pretiosum sit,

N V N C V P A T O R I A .

sum sit, multò magis: Et si thesaurus, adhuc longè plus. Quid igitur si in hac generali omnium nostrum domo Vniuerso scilicet, cum tam multa tot seculis latuerint: nunc uerò demum inuenire licuerit, nonne res summa laude digna, & de qua lætari possit, qui inuenerit, & ei qui ostenderit, gratias agere, uideri debet: Quid dicam de cœli motu tam rapido, tamq̃ multiplici, cometarum & uentorum causis, elementis atq̃ quæ in his habitant, potestatemq̃ maximam gerant, plantis, lapidibus, animalibus, artibus, gentium ritibus, totq̃ magnificis rebus, quæ uetustas dedit & perdidit, de tot arcanis naturæ uiribus: ut uideri possimus, cum ipso opifice uoluisse contendere. Sed absit: non hoc studio nobis quærendi scribendi ue quæ supra mentis nostræ uires sunt, sed quasi promoti maiori ui paremus ac potestati. Et licet aliqua sint ab alijs tradita, non parum tamen fuit illa à tot mendis, à tot erroribus repurgasse: inter tot alia falsa solo iudicio selegisse, rationem causamq̃ addidisse, experimentoq̃ comprobasse. Et quæ diffusius scripta erant, paucis uerbis explicasse. Quo factum etiam est, ut coactus sim quibusdam, quòd periculosa essent obscuritatem induere. In alijs breuitate summa uti, ne uilescerent quòd pertrita essent: denique in plerisq̃ quòd difficiliora essent, dilucidiori explicatione usus sum. Turpissimum enim esse reor ita scribere, ut non intelligaris. In utroque enim genere par artis excellentia requiritur, seu euulgata ad altiores reuoces sensum, seu difficillima (ut dici solet) sub oculis ponas. Cum uerò tot uariarum rerum tractatio esset, nullo mihi hoc opus titulo dignius uideri potuit, quàm eo quòd totam seriem illius explicaret, uniuersamq̃ eius uim unico uerbo ostenderet. Quam obrem iuste mihi uideor illi titulum præfixisse, de Rerum uarietate. Atque hæc satis esse poterant de libri utilitate agenti, si æquis iudicijs hæc res tractaretur. Verum cum multi adeò peruiaces sint, ut non nisi ab Aristotele tradita recipiant, immensumq̃ illud diuinæ sapientiæ pelagus exiguo humano uasculo, nec satis integro concludere nitantur: nonne stultos, si credant, inuidos: si non credant, existimare eos oportet: Turpius alij obijcient, quòd nihil admirabile inter tot tantaq̃ experimenta conscripserim, assueti mendacissimorum sycophantarum libris, quasi quis non laude dignus esse possit, si non egregie solum, sed etiam impudenter mentiatur. Ego uerò ne illos qui talia dixerint, libros hos legisse suspicabor, cum nō minora & uera signis horum nebulonū in eis contineantur: sed ea arte sepulta, ut nō nisi à præclarissimis ingenijs atq̃ eruditis erui possint. Quāobrem & nomini tuo Princeps optime, illos dedicaui, non solum quòd bonis artibus semper faueris, sed etiam quòd harum rerum exactus censor esse possis: ut qui non minus hæc naturalia quàm diuina etiam calleas, cuius indicio sunt tam multa quæ noris arcana naturæ admiranda. Cæterum, si uera est etiam illa Platonis sententia, scilicet beatas esse

cas

EPISTOLA NVNCVP.

eas respublicas, in quibus philosophi dominarentur, & hanc nuncupationem multò magis tibi debebimus. Et tu ter maximus, quemadmodum Trismegistus ille, meliorem etiam omni disciplina naturam quandam nactus, patriam nostram felicissimam singularr prudentiâ & moderatione reddes. Vale.

XIII. calendas Augusti,

M. D. LVI.